

Χαιρετισμός του κ. Αριστόβουλου Μάνεση

— Κυρία Υπουργέ. Κύριε Πρόεδρε του Συμβουλίου της Επικρατείας. Κυρίες και Κύριοι, αγαπητοί Συνάδελφοι.

Πρώτα-πρώτα θέλω να ευχαριστήσω τον Σύνδεσμο για τα Δικαιώματα της Γυναίκας και ιδιαίτερα την Πρόεδρο της Διεθνούς Ένωσης Γυναικών Καθηγήτρια κ. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, διότι μου έδωσαν την ευκαιρία να έχω την τιμή και την χαρά να βρίσκομαι απόψε μαζί σας για να προσφωνήσω τη σημερινή συγκέντρωση με την ιδιότητα του Προέδρου Ειδικής Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής για την αποκατάσταση της ισονομίας ανδρών και γυναικών, η οποία κατήρτισε τον Νόμο 1329 του 1983, που απετέλεσε τομή όσον αφορά την προστασία των δικαιωμάτων της γυναίκας και τη νομική εξίσωση των γυναικών με το άρρεν φύλο.

Μία από τις ευτυχέστερες καινοτομίες του Συντάγματος του 1975 υπήρξε η ρητή καθιέρωση της ισότητας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων Ελλήνων και Ελληνίδων. Πρόκειται για την ισονομία ανδρών και γυναικών, η οποία αναλύεται αφ' ενός μεν στην ισότητα ενώπιον του νόμου, αφ' ετέρου δε στην ισότητα του νόμου απέναντί τους. Η ειδική αυτή

ρωνε την καθολική ψηφοφορία, η καθολική ψηφοφορία θεωρείτο αυτονόητο ότι αφορά μόνο τους άνδρες. Και χρειάστηκε να περάσουν πολλά χρόνια μέχρις ότου έρθει, μεταπολεμικά, το Σύνταγμα του 1952 να περιλάβει ειδική ερμηνευτική δήλωση υπό το άρθρο τότε 70, ότι νόμος δύναται να ορίσει τα της ασκήσεως του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι από τις γυναίκες. Τέλος, ήρθε ο νόμος 2159 του 1952 που αναγνώρισε το δικαίωμα των γυναικών να εκλέγουν και εκλέγονται στις βουλευτικές εκλογές. Το δε 1955 θεσπίσθηκε για πρώτη φορά, με το νόμο 3192, το δικαίωμα των γυναικών να γίνονται δεκτές στις δημόσιες υπηρεσίες με τους ίδιους βασικά όρους με τους οποιούς και οι άνδρες γίνονται δεκτοί.

Επίσης στον χώρο του ιδιωτικού δικαίου μία ολόκληρη σειρά διατάξεων του Αστικού Κώδικα και ιδιαίτερα στο τμήμα του οικογενειακού δικαίου, ειδικότερα δε στις προσωπικές και περιουσιακές σχέσεις των συζύγων αφ' ενός και στις σχέσεις γονέων και τέκνων αφ' ετέρου, εξέφραζαν και συντηρούσαν την παραδοσιακή ανδροκρατική και αυταρ-

Από τις επιτυχέστερες καινοτομίες του Συντάγματος του 1975 ήταν η καθιέρωση της ισότητας δικαιωμάτων ανδρών και γυναικών...

διάταξη του άρθρου 4 παράγραφος 2 του Συντάγματος. «Έλληνες και Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα» φαντάζει εκ πρώτης όψεως περιττή, σαν πλεονασμός. Διότι υποτίθεται ότι εξυπακούεται από τη γενική διάταξη της παραγράφου 1 του ίδιου άρθρου 4 του Συντάγματος που ορίζει ότι «οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου» και εννοεί, βέβαια, όλους τους Έλληνες, μη κάνοντας και μη εξυπακούοντας καμμία διάκριση μεταξύ ανδρών και γυναικών. Κανείς, από όσο γνωρίζω, δεν ισχυρίστηκε ποτέ ότι η διάταξη αυτή καθιερώνει την ισότητα μόνο των αρρένων πολιτών. Και όμως η γενική αυτή διάταξη αποδείχθηκε στην πράξη ανεπαρκής. Ακόμη περισσότερο: συνέβαλε, με τον τρόπο που ερμηνεύθηκε και με τον τρόπο που εφαρμόστηκε, στην ιδεολογική νομική συγκάλυψη της άνισης και δυσμενούς μεταχείρισης των γυναικών. Πώς συνέβη αυτό;

Η νομολογία των δικαστηρίων ερμήνευσε την γενική αρχή της ισότητας των Ελλήνων ενώπιον του νόμου σαν αναλογική ισότητα. Αυτό σημαίνει ότι ίση αντιμετώπιση και ρύθμιση υπάρχει, είτε σε πράξεις είτε σε καταστάσεις είτε σε σχέσεις, όταν ενεργείται όμοια μεταχείριση ομοίων και ανόμοια μεταχείριση ανομοίων. Υπό την προϋπόθεση, βέβαια, ότι η εκάστοτε ανόμοια ρύθμιση θα πρέπει για να μην είναι άνιση, δηλαδή να ανταποκρίνεται και αντιστοιχεί σε μία δεδομένη συγκεκριμένη ανομοιότητα. Με αυτό το σκεπτικό υποστηρίχθηκε ότι, εφ' όσον πρόκειται περί διαφορετικού φύλου δικαιολογείται, εκ μόνου του λόγου αυτής της ανομοιότητας—δηλαδή λόγω ακριβώς της διαφοράς του φύλου, βάσει της αρχής της αναλογικής ισότητας—, η διαφορετική αντιμετώπιση ανδρών και γυναικών. Έτσι, εκτεταμένα τμήματα της κείμενης νομοθεσίας περιείχαν ρυθμίσεις άνισες σε βάρος των γυναικών, στον χώρο τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημοσίου δικαίου, με το επιχειρήμα ότι συντρέχουν αποχρώντες λόγοι-βιολογικοί, ψυχικοί, σωματικοί, κοινωνικοί, ιστορικοί, θρησκευτικοί (ο μαν άνήρ οφείλει να αγαπά την εαυτού γυναίκα, ενώ η γυνή πρέπει να φοβείται τον άνδρα) που υπαγορεύουν τις διακρίσεις. Οι λόγοι αυτοί είναι κατ' ουσίαν, ιδεολογήματα και απηχούν καθυστερημένες αντιλήψεις που διαφοροποιούν τις γυναίκες από τους άνδρες και προσπαθούν να δικαιολογήσουν την ανόμοια μεταχείρισή τους, η οποία πάντως συνέβαινε να είναι, βασικά, δυσμενέστερη για τις γυναίκες. Έτσι π.χ. στον χώρο του δημοσίου δικαίου, παρ' όλο που ήδη από το 1864, το Σύνταγμα της χώρας καθιέρ-

ωνε την οικογένεια, χαρακτηριζόμενη από τη νομική υπεροχή του άνδρα, είτε ως συζύγου είτε ως πατέρα, και την αντίστοιχη υποταγή της γυναίκας και των παιδιών στην ιεραρχική εξουσία του. Η διάσπαρτη σε όλη την έκταση της ισχύος ως έννομης τάξης άνιση, δηλαδή δυσμενέστερη μεταχείριση των γυναικών ήταν πάγιο φαινόμενο και μάλιστα τόσο κτυπητό, ώστε έμοιαζε να βασιζόταν στην παλαιά αντίληψη του Ρωμαϊκού Δικαίου που δικαιολογούσε παρόμοιες ρυθμίσεις propter imbecillitatem sexu, δηλαδή λόγω της «αδυναμίας» ή «αμβλυνοσίας» (ανοησίας) του φύλου!

Ευτυχώς όμως προστέθηκε, το 1975, η ειδική διάταξη του Συντάγματος, η οποία βοήθησε ώστε η γενική αρχή της ισότητας να εφαρμόζεται όχι μόνον in abstracto, αλλά και συγκεκριμένα για τις σχέσεις ανδρών και γυναικών. Επίσης υπάρχουν άλλες δύο διατάξεις στο Σύνταγμα του 1975, οι οποίες διευκόλυναν τη βελτίωση της νομικής θέσης των γυναικών: η διάταξη του άρθρου 2 παράγραφος 1 για τον σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου και ο άνθρωπος έχει αξία καθ' εαυτόν, ασχέτως του φύλου, ηλικίας και ασχέτως οποιωνδήποτε άλλων ιδιαιτεροτήτων, καθώς και η διάταξη του άρθρου 5 παράγραφος 1 του Συντάγματος που προβλέπει την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και τη συμμετοχή στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας χωρίς διακρίσεις. Με αυτά τα δεδομένα η Ειδική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή, της οποίας είχα την τιμή να προεδρεύω, πρόβηθε σε μεταρρύθμιση του οικογενειακού δικαίου, καθώς και άλλων διατάξεων του Αστικού Κώδικα και επίσης του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και εν μέρει της νομοθεσίας που ρυθμίζει τις εργασιακές σχέσεις, ώστε να αποκατασταθεί σε νομικό επίπεδο η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Φυσικά, οι ρυθμίσεις του νόμου δεν αρκούν καθ' εαυτές. Βοηθούν όμως στο να γίνει συνείδηση των ανθρώπων, που συμβιώνουν μέσα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό σχηματισμό, η αντίληψη ότι έχουν ιστορικά ξεπεραστεί πια και δεν δικαιολογούνται διακρίσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών. Πάντως η πρόοδος που έχει γίνει στη χώρα μας, στον τομέα αυτόν είναι αξιόλογη. Με τη σημερινή ευκαιρία θα ήθελα να εκφράσω τις ευχές μου στο Σύνδεσμο για τα Δικαιώματα της Γυναίκας να συνεχίσει επιτυχώς τον αγώνα του. Όταν οι αγώνες συνεχίζονται, υπάρχουν ελπίδες ότι κάποτε θα δικαιωθούν πλήρως...